

Imkeren voor een groentenzaadteelt- en veredelingsbedrijf

Peter Elshout

Om enig inzicht te krijgen in het werk van professioneel imkeren voor een groentenzaadteeltbedrijf heb ik het bedrijf Nunhems Zaden te Nunhem, een tiental km ten westen van Roermond bezocht. Nunhems Zaden BV is een onderdeel van Nunza BV en is gespecialiseerd in research, veredeling, productie en verkoop van groentezaden voor de professionele tuinbouw. Nunza veredelt in diverse klimaatzones bij dochterbedrijven in Nederland, Frankrijk, Spanje, Italië, Duitsland, de Verenigde Staten, India en China. Nunhems veredelt, produceert en verkoopt ruim 800 rassen in 30 verschillende gewassen.

272

Het moederbedrijf in Nunhem, waar ook het centrale laboratorium gevestigd is, is gelegen aan de welbekende Napolonsbaan, ofwel de N273. Het is omringd door natuurgebied het Leudal. Een uitgestrekt natuurgebied met een grote verscheidenheid aan biotopen en vegetatie. Het bedrijf, deels gevestigd in het voormalige kasteel Nunhem, is bereikbaar via een imposante oprijlaan met inmiddels eeuwenoude kastanjabomen. Het in 1916 als 'Zaaizaadvereniging Nunhem' opgerichte bedrijf maakte mede op grond van de goede, vriendschappelijke verhouding tussen de oprichter dhr. Herman Meddens en prof. Albrecht Sprenger een goede start. Professor Sprenger was Rijkstuinbouwleraar in Limburg. Mede door zijn inspanning kreeg Limburg in 1916 een onafhankelijk voorlichtings- en onderzoekcentrum voor de tuinbouw. De grote vraag naar groenten in ons land en in het naoorlogse Duitsland (WO 1) gaf de groentenzaadteelt en de teelt van groenten ongekende impulsen. Dat ook de bijenteelt een rol speelde in het jonge bedrijf blijkt uit brieven uit 1916, waarin Meddens, lid van de VBBN in Den Haag, verzoekt om overschrijving van zijn lidmaatschap naar de afdeling Roermond/Maasniel.

Bestuiving door bijen ondergewaardeerd

In die tijd (1918) telde ieder dorp een flink aantal imkers. De VBBN had als enige landelijke organisatie in die tijd ruim 7.000 leden. Aan bijenvolken was geen gebrek. Voor de bestuiving van de zaadteelt, toen alleen nog in vollegrondsteelten, waren er bijen in overvloed. Voor de gesloten teelt in tunnels en kassen

ten behoefte van de teelt van groentenrassen en hybriden is minimaal één bijenvolk nodig per compartiment. Voor deze teelten werden de bijenvolken van de plaatselijke imkers gehuurd. Ten gevolge van de rompslomp en het onzekere karakter ervan, werd in de beginjaren '60 gezocht naar een eigen imker die vertrouwd was met de behoeften en de problematiek van het bedrijf. Van de in 1964 gestarte imkeropleiding bleef uiteindelijk één kandidaat over. Zo werd Sef Vervuurt, al vanaf 1956 in dienst van het bedrijf, beroepsimker. Een taak met veel verantwoording maar niet of nauwelijks omschreven en gestructureerd. Bijen waren gebruiksartikelen die als het even kon niets mochten kosten. Kennis over het gedrag van bijen in gesloten tunnels was er niet of nauwelijks. De praktijk werd gezien als de beste leermeester. Dit kon ten koste gaan van teelten. Van fouten kon men wel leren, maar het betaalde schoolgeld kon voor het bedrijf ook onevenredig hoog zijn. Dat het verblijf in tunnels en kassen voor bijen een neerwaartse spiraal in hun ontwikkeling teweegbracht was inmiddels wel bekend. Maar voerakkers voor bijen en drachtverbetering waren destijds een onbekend begrip. Het instandhouden van gezonde, levenskrachtige bijenvolken was dan ook een bijna onmogelijke opdracht.

'Hulp' uit minder gewaardeerde hoek

Toen in 1985/1986 de varroamijt zijn vernietigende werking op bijenvolken liet zien, werd men zich meer en meer bewust van de noodzaak gezonde bijenvolken te hebben. Het wegvallen van bijen zou voor dit bedrijf waarschijnlijk het einde hebben betekend. Zo had deze allochtone parasiet ook zijn goede kanten. In 1988 - Sef had inmiddels één collega in opleiding - werd door Lei Hensels de eerste cursus 'Bestuivingskunde voor de tuinbouw' gegeven. Dhr. Hensels, voormalig consultant voor de bijenteelt van de drie zuidelijke provincies, heeft als deskundige op het gebied van insectenbestuiving, met regelmaat beide imkers en het bedrijf Nunhems Zaden met raad en daad bijgestaan. Op advies van Hensels werden de nagenoeg opgebruikte bestuivingsvolken na vereniging, niet meer op de stand geplaatst waar ook volken stonden die ingewinterd werden. Bestuivingsvolkes lijden vaak aan de ziekte nosema. Door besmetting had dit eerder geleid tot de dood

Sylvia, waarschijnlijk Nederlands enige vrouwelijke beroepsimker, zorgt voor drinkwater in een kas waarin voor de preihibridezaadteelt zowel bijen als vliegen zijn ingezet.

van ruim 50 van de 100 ingewinterde volken. Een verlies dat door aankoop van nieuwe volken moest worden opgevangen. In 1992 verliet Sef het bedrijf waar hij 38 jaar gewerkt had en liet de imkerij over aan zijn gemotiveerde leerling Ad Braat.

Bestuivingsimker, een gerespecteerd beroep

In de jaren van Sef kregen de imker en zijn bijen niet de waardering die ze verdienden. Nu, anno 2003 heeft Nunhems Zaden naast haar 300 medewerkers in Nederland (wereldwijd ruim 1.000) in Nunhem drie bedrijfsimkers in dienst. Ad geeft nu leiding aan Gerard en Sylvia. Mogelijk is Sylvia de eerste vrouwelijke bedrijfsimker in ons land. Beide collega's, maar ook de imker van het aspergeveredelingsbedrijf Asparagus BV zijn door Ad opgeleid. Omdat kennis je niet zo maar komt aanwaaien, bezoekt Ad al enige jaren buitenlandse zusterondernemingen om zijn kennis ook internationaal toe te passen. Ad en zijn collega's zorgen in het seizoen samen voor zo'n 200 tot 300 bestuivingsvolken. Jaarlijks ± 150 hoofdvolken op 10 en 20 ramen ingewinterd, waarvan dan mogelijk al in april vegers en/of broedafleggers worden gemaakt. In de tijd van deze volksvermeerdering worden heel wat doppen gebroken. Uiteraard worden niet alle hoofdvolken op hetzelfde tijdstip zo

behandeld. Een slechtweerperiode op het moment dat de jonge koninginnen op bruidsvlucht zouden gaan, is dan desastreus. Het gehele seizoen wordt er aandacht besteed aan de bestrijding van de varroamijt. Zodra de jonge volkes in het broed zijn worden de Thymovarstrippen geplaatst. Omdat er geen honing geoogst wordt kunnen deze strippen het gehele jaar door gebruikt worden. Hygiëne met de daarmee gepaard gaande ontsmetting van kastmateriaal en bijenvrije raten is in dit bedrijf een onderdeel van de bedrijfsvoering. Jaarlijks worden zo'n 1.500 raampjes met kunstraat uitgebouwd. Het streven is in het seizoen wekelijks ieder volk na te kijken. Het plaatsen van een voor de bestuiving ongeschikt volk zou voor het bedrijf een financiële aderlating kunnen betekenen. Naast honingbijen worden ook hommels, vliegen en solitaire bijen ingezet voor de bestuiving. Binnen het bedrijf is vrijwel iedere werknemer doordrongen van het nut van bijen. Vaak onterecht worden Ad en zijn collega's erop attent gemaakt dat de bijen niet of nauwelijks vliegen. Dat dit kan te maken hebben met de mate van ontvankelijkheid van de bloemen van het gewas, gaat niet zelden aan de (bijen-)leek voorbij. Ad, Gerard en Sylvia vormen een enthousiast team. Zij gaan een discussie over het nut van hun zorgen-

kinderen, de bijen, niet uit de weg. Een opmerking van een Nunhemscollega over de bijen wordt dan ook altijd serieus genomen.

Imkeren om anderen te laten oogsten

In de imkerwerkplaats staan stapels kasten, van 3- tot 10-ramers, veel gereedschappen, een groot formaat brander om kasten te ontsmetten, een koelcel om raten op te slaan, maar geen ontzegelingsinstallatie of honingslinger. Het oogsten van een bijenteeltproduct is de bestuivingsimker wereldvreemd. Het werk van de bestuivingsimker is dan ook fysiek lang niet zo zwaar als dat van een honingimker. Geen grote volken met loodzware honingzolders, maar veel kleine volken tot maximaal een 10-ramer. Daar staat tegenover dat dit zaadteeltbedrijf heel veel aan drachtverbetering doet. Jaarlijks worden 5 tot 10 hectare met vooral Phacelia ingezaaid. Ook worden aan de natuur teruggegeven landbouwpercelen in overleg met Staatsbosbeheer met speciale zaadmengsels ingezaaid. Tijdens de bloei kunnen de jonge volken hier uitgroeien tot sterke 10-raams volken. In samenwerking met fruittelers in de omliggende dorpen, worden permanente bijenhallen bevolkt om enerzijds tot

bestuiving van het fruit te komen en anderzijds om de volken op te peppen voor het slopende bestuivingswerk in de kassenteelt. Al deze geselecteerde fruitbedrijven liggen in of nabij voor bijen geschikte natuurlijke gebieden, waar ook na de fruitbloei voldoende dracht is. Rond en nabij de vele verspreid opgestelde bijenstanden die Nunhems Zaden inmiddels heeft ingericht, wordt voor dracht gezorgd door aanplant van wilg, esdoorn, vuilboom, tamme kastanje e.a. Binnen het zaadteeltbedrijf is men sinds een 10-tal jaren doordrongen van het feit dat ook bijen het gehele jaar door goed moeten eten om te kunnen presteren. Voor al deze bijenweelde is jarenlang geknokt, vooral door Ad, met deskundige ondersteuning van Lei Hensels. Daardoor weet men in dit bedrijf dat de vakbekwame imker met zijn gezonde bijen een niet weg te denken schakel is in de oogst van groentezaden.

Tropendienst voor onbetaalde krachten

De imkerij zorgt voor de bestuiving van de gewassen augurk, komkommer, courgettes, andijvie, knol – en snijselderij, radijs, wortel, witlof en prei. Al deze gewassen staan bij Nunhems Zaden in kassen en plastic tunnels. De teelt in de volle grond is niet

274

De jonge volken, sterk geworden op de Phacelia, worden kritisch door Ad en zijn collega's Gerard Janssen en Sylvia Huizinga bekeken. Een verkeerde beoordeling zou immers kapitalen kunnen kosten.

mogelijk. Wortel- en witlofzaadteelt in de vollegrond is door de aanwezigheid van de wilde peen en cichorei niet verantwoord. Veelal zijn de in de vrije natuur aanwezige planten voor bijen aantrekkelijker en vindt er een ongewenste (of geheel geen) bestuiving van de geteelde cultuurgewassen plaats. Veel hybridenrassen kunnen voor insecten om meerdere redenen onaantrekkelijk zijn. Om schimmels te voorkomen worden alle in deze gesloten kassen geteelde gewassen aan de droge kant gehouden. Ook dit maakt er de aantrekkelijkheid voor insecten niet groter op. De bloemen produceren onder deze omstandigheden beperkt of geheel geen nectar. Ieder gewas, zeker het ver doorgevoerde cultuurgewas heeft zijn eigenaardigheden. Zo is de witlofbloem maar kort ontvankelijk, en wel tussen 10 en 12 uur voor de middag. Daarna treedt er uit zelfbehoud zelfbestuiving op. Indien er tussen dit tijdstip geen intensief bijenbezoek plaatsvindt, blijft gewenste kruisbestuiving uit en is de teelt mislukt. Zo heeft ieder gewas en zijn hybriden zijn karakteristieke eigenschappen die de bestuivingsimker bekend moeten zijn. Voor de bijen is het leven in deze gesloten inrichting een insectenhel. Keihard werken en een karige, vaak slecht smakende beloning. Klimatologisch zijn er constant grote verschillen. Als de zon even achter de wolken vandaan komt, loopt de temperatuur in kassen en tunnels in een razend tempo op. Even later kan de temperatuur weer onnatuurlijk dalen. Dat vaak ontelbare keren op een dag. In iedere tunnel moet dan ook een drinkplaats voor de bijen en andere inzetbare insecten aanwezig zijn om de vochtbehoefte te dekken. Voor de bijen van het groentenzaadteeltbedrijf - bij Nunhems de

onbetaalde krachten genoemd - is het slavenwerk onder barre, voor bijen onnatuurlijke omstandigheden. De opgewerkte volksjes of wat er nog van over is, lijden dan ook meestal aan nosema of een andere factorenziekte. Het werk van de leidinggevende bedrijfsimker Ad Braat is een taak met heel veel verantwoording. Alleen een goed management kan de puzzelstukken van gereed zijnde bijenvolken en bloeiende, ontvankelijke gewassen bij elkaar brengen. De zaadteelt van dit miljoenenbedrijf staat of valt met een respectievelijk goed of slecht 'Bee management'. Denkt u daar maar eens over na!

(Bestuivings-) imker in hart en nieren

Ad Braat krijgt het slotwoord: 'Als bedrijfsimker van een zaadveredelingsbedrijf maak ik me zorgen over het behoud van gezonde bijenvolken en de continuïteit van de bijenhouderij in Nederland. In eerste instantie om voor Nunhems Zaden verzekerd te zijn van goede bestuivingsvolken, maar ook voor het behoud van onze gecultiveerde natuur. Daarnaast ben ik van mening dat iedereen die op verantwoorde wijze bijen wil houden daarvoor de mogelijkheden geboden moet krijgen. Goede regelgeving is noodzakelijk. Dit is de taak van diegene die namens de imkers naar de overheid toe het woord voert. Voor de toekomst hoop ik dat de mogelijkheid voor het houden van bijen voor ieder die dit op een verantwoorde wijze wil doen, blijft bestaan'.

Dit artikel is tot stand gekomen met de bereidwillige medewerking van Nunhems Zaden en het hoofd van de bedrijfsimkerij Ad Braat.

275

advertentie

Reacties op oproep

De redactie is zeer ingenomen met de vele reacties op de oproep in BIJEN 12/6/03 naar vertalers. Maar liefst 15 gegadigden meldden zich aan, van wie ook een aantal meertaligen. Het talenpakket bestaat uit 6 Frans, 7 Duits, 6 Engels, 1 Italiaans en 1 Spaans. Geachte vertaalsters en vertalers, we hebben uw namen en adressen nauwkeurig genoteerd en zullen met inachtneming van uw wensen en uw mogelijkheden t.z.t. een beroep doen op uw vaardigheden. Hartelijk dank op voorhand voor uw medewerking.

Redactie BIJEN

De Immenhof
Alle bijenmaterialen voor
de moderne imker

* Aanbieding:

vuren Spaarkast	€ 93,50 per stuk
5 stuks à	€ 84,50 per stuk

Geopend: Zaterdag van 8.00 - 12.00 en na telefonische afspraak. Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen, 0342-472837 / 0653182006
info@immenhof.nl / www.immenhof.nl